

describens idem Propheta Penitentiam, ait *Convertimini ad me in toto corde vestros, in jejuniis, fletu et planctu, et scindite corda vestra, et non vestimenta vestra.* Et infra: *Inter vestibulum et altare plorabunt Sacerdotes ministri Domini et dicent: Parce Domine, parce populo tuo (1).* Et Jonæ III: *Operiantur sacis homines, et iumenta, et clamant ad Dominum in fortitudine (2).*

In Testamento novo Matth. XI. Dominus sine exceptione omnes invitavit ad se: *Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos (3).* Matth. XVI. omnium peccatorum solvendorum sine exceptione Petro potestatem tribuit: *Quodcumque solveris super terram, erit solutum et in caelo (4).* Matth. XVIII. rursus generatim dicit Apostolis: *Quodcumque solveritis super terram, erunt soluta et in caelis (5).* Et ibidem de numero, ne forte quis peccata alioquin ob frequentes lapsus irremissibilia esse crederet, non solum usque septies, sed etiam usque septuagies septies peccata dimittenda esse admonuit, numerum certum ac finitum, pro incerto et infinito ponens, ut Origenes, Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, Augustinus, et alii Patres in commentario hujus sententiae annotarunt. Et Joan. XX. sine exceptione personarum: *Quorum, inquit, remisistis peccata, remittuntur eis (6).* Cum igitur Dominus omnes ad se peccatores invitet ac vocet, quis audebit aliquos excludere? cum ille, quæcumque solvantur a suis in terra, soluta esse dicat in caelis, quis obstrepere audebit, ac dicere quedam esse peccata, quæ per veram Penitentiam, et Sacerdotum ministerium solvi nequeant? cum ille, quorum peccata Apostoli remisissent, iisdem remissa esse testetur, quis erit tam temerarius, qui aliorum peccata irremissibilia esse disputet? cum ille denique toties remittenda esse peccata judicaverit, quoties ad Penitentiam is qui peccavit redierit, quis indulgentiam Dei ad certam mensuram ac numerum peccatorum restringet?

Accedit Ecclesie Catholice definitio. Nam in primo capite Concilii Lateranensis (Cecumenici, et frequentissimi, quod sub Innocentio III. celebratum est, habetur ea sententia: « Si post susceptionem Baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram potestatem semper Penitentiam reparari;» cui sententiae consentiunt omnium fere Pa-

(1) Joel. II, 12. — (2) Jonæ, III, 8. — (3) Matth. XI, 28. — (4) Matth. XVI, 19. — (5) Matth. XVIII, 18. — (6) Joan. XX, 23.

trum testimonia. Hilarius can. 18. in Matth. « Neque fas est, inquit, nos ex præscripto legis, dandæ veniæ numero concludi, cum per Evangelii gratiam sine modo nobis a Deo fuerit indulta. » Ambrosius lib. II. de Penitentia, cap. 4: « Omnibus, inquit, conversis pollicetur veniam, quia scriptum est: Omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. » Hieronymus in epist. ad Oceanum, de digamia: « Frustra, inquit, mortuus est Christus, si aliquos vivificare non potest: mentitur Joannes Baptista, et digito Christum, et voce demonstrans: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi; si sunt adhuc in sæculo, quorum Christus peccata non tulerit etc. » Augustinus lib. I. retract. cap. 49. revocat, quod in lib. I. de sermone Domini dixisse videbatur, esse ingens aliquid peccatum quod nulla ratione remitti possit: « Addendum, inquit, fuit: Si in hac tam scelerata mentis perversitate finierit hanc vitam: quoniam de quocumque pessimo in hac vita constituto, non est utique desperandum, nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur. » Eandem sententiam apud Basilium, in epist. ad Virginem lapsam, Chrysostomum in epistolis duabus ad Theodorum de reparatione lapsi, atque apud alios passim invenies.

His addi possunt exempla Scripturæ diviniæ. Nam in Regibus Israel pejo rem Achabo, et in Regibus Juda pejo rem Manasse non facile reperies: uterque tamen per Penitentiam veniam impetravit. Vide de Penitentia Achab, lib. III. Regum, cap. 21; de Penitentia Manasse lib. II. Paralip. cap. 33.

In Testamento novo orat Stephanus, Actor. 7, pro lapidatoribus suis, qui tamen Spiritui sancto resistebant, ut ipse illis dixerat: et, ut ab Augustino paulo ante audivimus, pro iis non imprudenter oratur, de quibus non desperatur. Actor. VIII. hortatur Petrus Simonem Magum ad Penitentiam, eumque corripit, qui tamen gravissime peccaverat: et, ut loquitur Augustinus serm. 11. de verbis Domini: « Quis est fructus correctionis, sine ulla spe remissionis? » II. Corinth. 2. Paulus Corinthium illum ad indulgentiam recipit, quem jusserrat I. Corinth. 5. tradi Satanae, et de quo dixerat: « Audiat inter vos fornicatio, qualis nec inter Gentes, ut uxorem patris sui aliquis habeat. »

CAPUT XVI.

Salvuntur objectiones; ac de peccato in Spiritum sanctum breviter disputatur.

Sed objectiones solvendæ sunt. Ac primum objiciebant olim Novatiani illud Heli sacerdotis, I Regum II: *Si peccaverit vir in circum, placari ei potest Deus; si autem in Deum peccaverit vir, quis pro eo orabit? (1).*

Respondet Ambrosius lib. I. de Penitentia cap. 8. illud: *Quis orabit?* non significare: Nullus orabit, sed: Quærendus erit insignis aliquis Dei amicus, qui oret, qualis fuit Moses, qui pro populo idololatra oravit, et exauditus est. Exod. 32. Videtur Heli more humano esse locutus. Nam inter homines rari inveniuntur, qui apud Principem intercedere audeant, quando reus Principem ipsum immediate lesit: alioqui facilis est interesse, quando inter privatos injuria consistit. Summa est: Heli nihil aliud significare voluisse, nisi peccata in Deum difficiliter explari, quam in homines.

Secunda objectio sumitur ex lib. Proverb. cap. I. ubi sapientia Dei sic loquitur: *Quia vocavi, et renuistis: extendi manum meam, et non fuit qui aspiceret etc. tunc invocabunt me, et non exaudiam; mane consurgens, et non invenient me (2).* Et Psalm. XVIII: *Clamaverunt, nec erat qui salvos faceret ad Dominum, nec exaudivit eos (3).* Et Hierem. XIV: *Cum jejunaverint, non exaudiam preces eorum (4).*

Respondeo: Verba sapientiæ in Proverbis, de iis potissimum accipienda sunt, qui post hanc vitam in die Judicii sive universalis, sive particularis, inutiliter Penitentiam agent, et refrigerium aliquod petent, nec impetrabunt, quia tempus Penitentiae non est, nisi in vita præsentis; de quibus, etiam loquitur liber Sapientiæ, cap. V. cum ait: *Tunc dicent intra se, Penitentiam agentes, et præ angustia spiritus gementes: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum etc. (5).* Et Dominus Matth. XXV. introducit fatuas virgines post clausum ostium dicentes: *Domine, Domine aperi nobis (6).* Et Lucæ XIII. clarioribus verbis: *Cum intraverit, inquit, paterfamilias, et*

clauserit ostium et incipietis foris, stare, et pulsare ostium dicentes: Domine, aperi nobis; et respondens dicit vobis: Nescio vos unde sitis: tunc incipietis dicere: Manducavimus coram te, et bibimus, et in plateis nostris docuisti. Et dicit vobis: Nescio vos unde sitis; discedite a me omnes operarii iniquitatis; ibi erit fletus, et stridor dentium etc. (7). Et Lucæ 16. introducit divitem in inferno implorantem Abrahamum, et nihil impetraentem. Loqui autem librum Proverbiorum de vita futura, perspicuum est ex illis verbis: *Ego quoque in inferno vestro ridebo, et subsannabo, cum vobis quod timebatis advenit (8).*

Quod si ea verba ad hanc etiam vitam referre placeat, sine dubio accipienda erunt de invocatione Dei ad poenas arcedandas, non de vera Penitentia, neque de seria cupiditate liberationis a culpa: ad quem modum intelliguntur alia duo loca, ex Davide et Hieremia. Nam de invocatione Dei ex vera Penitentia, non potest falsum esse quod scribit Joel cap. II: *Omnis qui invocaverit nomen Domini deus erit (9).*

Tertia objectio continet exempla duo eorum, qui Penitentiam in hac vita egerunt, nec indulgentiam meruerunt. Lib. II. Machab. cap. IX. de Antiocho inquit Scriptura: *Orabat hic scelestus Deum, a quo non esset misericordiam consecutus (10).* Et in epist. ad Hebr. cap. XII. de Esau inquit Apostolus: *Scitote quoniam postea cupiens hereditare benedictionem, reprobatus est; non enim invenit Penitentiae locum, quamquam cum lacrymis inquisisset eum (11).*

Respondeo, dubitari non potest, quin Antiochus solum corporis mortem, et cruciatum illum viscerum, quo vexabatur, avertere oratione sua desideraverit; et ideo cum vera non fuerit ejus Penitentia atque conversio, mirum esse non debet, si nihil etiam a Domino impetraverit. Porro Esau neque apud patrem locum benedictionis invenit, quia jam in alterum collata benedictio illa, irrecuperabilis erat; neque apud Deum Penitentia ejus vim ullam habuit, quia non ex corde conversus est ad Deum, neque flevit ob culpas in Deum admissas, sed solum ob hereditatem amissam. Nam illo ipso tempore, quo Penitentiam agere videbatur, necem fratris sui animo volebat; si cenim ait Gen. XXVII. *Venient dies luctus patris mei, et occidam*

(1) I Reg. II, 25. — (2) Proverb. I, 24, 28. — (3) Psalm. XVII, 42. — (4) Hier. XIV, 22. — (5) Sap. V, 3. — (6) Matth. XXV, 11. — (7) Luc. XIII, 25 et seq. — (8) Prov. I, 26. — (9) Joel. II, 31. — (10) II Machab. IX, 43. — (11) Heb. XII, 17.

Jacob fratrem meum (1). Itaque Apostolus exemplo Esau admonere voluit fideles, ne facile se in peccata pertrahi siderent; tum quia damnum irrecuperabile per peccatum incurrit, qui innocentiam, aut virginitatem, aut aliquid ejusmodi peccando amittit; tum etiam quia nonnulli gemunt ac plorant, nec tamen veram Penitentiam habent; atque ita valde dubius, atque incertus est peccantium exitus.

Quarta objectio, eaque praecipua, quam et Pacianus in epist. 3. ad Sympronianum, et Ambrosius in utroque lib. de Penitentia, ex Novatianis referunt, sumitur ex quatuor locis Scripturae divinae, in quibus peccatum in Spiritum sanctum dicitur esse irremissibile. Ac ut perspicue res tota, et breviter explicetur, duo tractanda erunt. Primum, quid sit proprie peccatum in Spiritum sanctum. Deinde, qua ratione dicatur irremissibile.

Quoad primum attinet, quatuor sententiae sunt, quarum tres posteriores in 2. 2. quaest. 14. B. Thomas recitat, et etiam Magister in 2. dist. 43.

Prima est Origenis in Matth. cap. 12. peccata in Spiritum sanctum, esse omnia illa, quae contra Dei legem admittunt homines post Baptismum. Et ratio est, quia, ut ipse ubi docet, Pater est in omnibus rebus, etiam ratione carentibus, Filius in solis rationalibus, etiamsi Ethnici sint, Spiritus sanctus in solis regeneratis. Cum igitur peccent homines in eam personam divinam, quam in se habent, sequitur peccata ethnicorum esse in Patrem, aut Filium, peccata Christianorum in Spiritum sanctum. Eadem sententia fuit etiam Novatiani; nam ut B. Hieronymus scribit in epist. ad Marcellam, de blasphemia in Spiritum sanctum; ideo Novatianus negabat Christianis lapsis remissionem peccatorum, quia existimabat, omnes Christianorum lapsus esse peccata in Spiritum sanctum.

Hanc sententiam merito refellit B. Athanasius in libello quem edidit super eum locum Evangelii: *Qui dixerit verbum in Filium hominis, remittetur ei, etc.* Primo, quia sequeretur omnia peccata Christianorum esse talia, ut non remittuntur, neque in hoc saeculo, neque in futuro; quod constat esse falsum ex B. Paulo, qui II Corinth. 2. remisit peccatum fornicario Christiano. Secundo, quia Dominus accusat peccati in

Spiritum sanctum Phariseos, qui tamen Christiani non erant. Tertio, quia falsum est, quod Origenes assumit, Patrem esse in pluribus rebus, quam Filium, et Filium in pluribus, quam Spiritum sanctum. Nam cum sint una numero essentia, necessario una persona divina est in alia, juxta illud Joan. XIV: *Ego in Patre, et Pater in me est* (2). Et multo magis ubi est una persona, sunt reliqua. Haec sunt rationes Athanasii.

Altera sententia est beati Augustini, qui nullum aliud voluit esse peccatum in Spiritum sanctum, quam finalem impenitentiam. Is enim asserit in Enchiridio cap. 83. enucleatissime de hac re a se disputatum esse in serm. 11. de verbis Domini: in illo autem sermone tandem hoc constituit. Idem etiam docet in epist. 50. ad Bonifacium: et lib. de corrept. et gratia cap. 12. et lib. IV. contra Cresconium cap. 8. Quod autem in hac sententia usque ad obitum perseveraverit, ipse tunc ex Enchiridio cap. 83. nam eum librum ex postremis scripsit, tum ex lib. 1. Retract. cap. 19. ubi corrigi id, quod dixerat lib. 1. de serm. Domini in monte cap. 43. Dixerat enim, peccatum ad mortem esse invidentiam fraterne gratiae, et hoc esse peccatum in Spiritum sanctum; caeterum correxit in Retractionibus, dicens, addendum fuisse: « Si in seclerata perversitate finiret hanc vitam. »

Haec sententia B. Augustini vera quidem est, quatenus docet finalem impenitentiam esse peccatum aliquod in Spiritum sanctum; tamen non videtur posse defendi, si velit proprie peccatum illud in Spiritum sanctum, de quo Dominus in Evangelio loquitur, esse finalem impenitentiam. Primo, quia peccatum in Spiritum sanctum, proprie blasphemiam quaedam est, ut patet Matth. XII. Luc. XII. et Marc. III. finalis autem impenitentia non est blasphemia, sed circumstantia quaedam, quae in omni peccato reperiri potest.

Secundo, quia finalis impenitentia non committitur nisi in morte: peccatum autem in Spiritum sanctum, etiam in hac vita reperitur; alioqui non diceret Dominus, non remitti, neque in hoc saeculo, neque in futuro.

Tertio, quia Dominus notavit Phariseos hujus criminis, ut patet Marc. III. *Qui blasphemaverit, inquit, in Spiritum sanctum, non habet remissionem in aeternum, sed reus erit*

aeterni delicti, quoniam dicebat: Spiritum immundum habet (1). At Pharisei tunc non agnoscunt animam, et multos annos fortasse supervixerunt.

Quarto, quia Apostolus Hebr. VI. et X. de hoc peccato loqui videtur; ait enim cap. VI. *Impossibile est, eos qui semel sunt illuminati etc. et prolapsi sunt: iterum renovari ad Penitentiam.* Et cap. X: *Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur hostia pro peccato etc.* (2) Et infra dicit, eos qui ita peccant, ideo gravissime peccare, quia spiritui gratiae contumeliam faciunt. Certum autem est, Apostolum loqui de peccatis vivorum, non de finali impenitentia; alioqui idem esset ac si diceret, non posse mortuos revocari ad Penitentiam; quod indignum est tanto Apostolo.

Postremo, quia I Joan. V. 16. ubi dicitur: *Est peccatum ad mortem; non pro eo dico, ut roget quis etc.* sermo est de peccato in Spiritum sanctum, ut ipse Augustinus confitetur lib. I. de serm. Domini in monte cap. 43. et tamen Joannes de peccatis vivorum loquitur. Sunt quidem aliqui, qui existimant Joannem loqui de peccatis mortuorum, ac dicere, non esse orandum pro illis, qui usque ad mortem in peccatis suis permanserunt: tamen sextus Apostoli aperte reclamatur; ait enim: *Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem; petat, et dabitur ei vita etc.* quibus verbis praesupponit, posse sciri cum aliquis peccat, an illud peccatum sit ad mortem, vel non: ac proinde non loquitur de finali impenitentia, quae non potest cognosci nisi post mortem. Praeterea, si loqueretur de peccatis mortuorum, non diceret: *Si quis scit fratrem suum peccare*; sed, *Si quis scit fratrem suum peccasse.*

Tertia sententia est, peccatum in Spiritum sanctum, esse peccatum ex malitia, sicut peccatum ex infirmitate, dicitur peccatum in Patrem, et peccatum ex ignorantia, dicitur peccatum in Filium. Haec sententia, praeter videtur placuisse Magistro sententiarum in 2. dist. 43. B. Thomae in 2. 2. quaest. 14. tametsi etiam alias sententias non repudiat.

Possumus autem idem de hac sententia dicere quod diximus de sententia B. Augustini, nimirum veram esse, sed non satisfacere nostrae quaestioni. Nam etsi quodlibet peccatum ex malitia, dici potest peccatum in Spiritum sanctum: tamen non quodlibet

peccatum ex malitia est illud, de quo Scripturae loquuntur, quod proprie et singulariter dicitur peccatum in Spiritum sanctum et quod non remittitur neque in hoc saeculo, neque in futuro. Id quod facile probari potest, quia peccatum in Spiritum sanctum est certa quaedam blasphemia, ut patet ex Matth. 12. Marc. 3. et Lucae 12. peccatum ex autem malitia, neque est speciale peccatum, sed generale, neque semper est blasphemia: dividunt enim auctores hujus sententiae peccatum in Spiritum sanctum in sex species, ex quibus tantum una ad blasphemiam pertinet.

Est igitur quarta sententia, quam veram esse non dubitamus, peccatum in Spiritum sanctum proprie nihil esse aliud, quam veritatem cognitam et manifestam, ex malitia improbare, et tamquam daemoneam, et destabililem calumniari. Dicitur autem peccatum in Spiritum sanctum, non quia non sit etiam contra Patrem et Filium, sed quia Spiritui sancto tribuitur operatio miraculorum, et illustratio animorum ad cognoscendam veritatem: ipse enim est qui doceat omnem veritatem, Joan. 16. et qui dividit singulis, pro ut vult, uni gratiam sanitationis, alteri donum linguarum, et operatur omnia in omnibus I Corinth. 12. Itaque ille peccat in Spiritum sanctum, qui cognitam veritatem Spiritui sancto illustrante, improbat, et signa ac prodigia, virtute Spiritus sancti facta, tribuit Satanae.

Hanc sententiam veram esse, primo probatur ex communi consensu veterum: ita enim docent Athanasius in libello de haeresi scripto, et etiam orat. 2. in Arianos. Chrysost. homil. 42. in Matth. Basilium in Moralibus, summa. 33. cap. 1. et in quaest. compendio explicatis quaest. 273. Hilarius in cap. 5. et 12. Matth. Ambros. lib. 1. de Spiritu sancto cap. 3. Hieronymus in cap. 12. Matth. et in epist. ad Marcellam, de blasphemia in Spiritum sanctum. Anselmus in cap. 12. Matth. Richardus de S. Victore, in libro de spiritu blasphemiae. Theophilactus, et Beda, in cap. 12. Matth. et cap. 3. Marci: et ante hos Pacianus in epist. 3. ad Sympronianum.

Verum observandum est, cum B. Hieronymus in epistola citata dicit, peccatum in Spiritum sanctum futurum, si quis ante tribunal Judicis constitutus, non solum neget Christum, sed etiam dicat eum esse Beelze-

(1) Gen. XXVII, 41. -- (2) Joan. XIV, 10. 11.

(1) Marc. III, 29. -- (2) Hebr. VI, 6; X, 26.

bul; non esse hæc verba simpliciter intelligenda. Tunc enim solum vult B. Hieronymus futurum peccatum in Spiritum sanctum, si is, qui dicit Christum esse Beelzebub, non dicit coactus tormentis, sed ulro ex malitia cognitam veritatem oppugnans, ut ex tota illa epistola perspicuum est: et tales aliquos fuisse suo tempore B. Cyprianus testatur in serm. de lapsis.

Secundo, probatur ex eo, quod Dominus peccatum in Spiritum sanctum vocat peccatum Phariseorum, quo dicebant Christum in Beelzebub ejicere demonia, ut Marcus cap. 3. scribit: peccatum autem hoc Phariseorum, nihil erat aliud, quam oppugnatio cognitæ veritatis.

Tertio, probatur ex eo, quod Dominus Matt. 12. distinguit blasphemiam in Filium hominis, a blasphemia in Spiritum sanctum. Blasphemia autem in Filium hominis, secundum expositionem Athanasii, et Hieronymi, et aliorum, erat eorum, qui existimantes Christum non esse nisi hominem, opera ejus calumniabantur, et dicebant: *Ecce homo vocat, et potator vinum*: ergo peccatum in Spiritum sanctum est eorum, qui scientes Christum in virtute Dei miracula operatum, tamen ex malitia et invidia, divina illa opera non Spiritui sancto, sed spiritui immundo adscribunt.

Ex his deduci potest, peccata Apostolorum Petri et Pauli, quorum prior Christum negavit, posterior aperte persecutus est, non fuisse peccata in Spiritum sanctum. Nam Petrus ex infirmitate negavit, timore vide licet poenæ: Paulus autem ex ignorantia. 1. Tim. 1: *Misericordiam*, inquit, *consecutus sum quia ignorans feci in incredulitate* (1). At peccata Judæorum lapidantium Stephano, in Spiritum sanctum erant; nam cum resistere non posset Spiritui sancto, qui loquebatur in eo, ut dicitur Actor. 6. tamen resistere conabantur. Et idem peccatum a multis Hæreticis committi credibile est, qui cum in Scripturis et Patribus assidue versentur, vix ferri potest, quin intelligant se vehementer errare: et tamen ne videantur sine causa de Ecclesia recessisse, doctrinam cognitam satis et exploratam obstinate reprehendunt.

Item vero, qua ratione hoc peccatum dicitur irremissibile, dubium est propter quatuor loca Scripture. Primus est, Matth. 12.

Luc. 12. et Marc. 3. ubi dicitur blasphemia in Spiritum sanctum non remitti, neque in hoc sæculo, neque in futuro. Secundus est Hebræor. 6: *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, etc.* Tertius Hebr. x. 26: *Voluntarie peccantibus vobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur hostia pro peccato.* Quartus I Joan. v: *Est peccatum ad mortem, pro eo non dico ut roget quis* (2).

Ad primum locum multiplex responsio dari solet. Prima est Theophylacti in hunc locum Matthæi, et Abulensis ibidem, peccatum in Spiritum sanctum dici irremissibile, quia numquam remittitur sine Poenitentia, peccatum autem in Filium hominis dici remissibile, quia remittitur sine Poenitentia, quia enim ex ignorantia procedit non reputatur verum peccatum. At si hæc sententia vera esset, sequeretur, omne verum peccatum quod non est ex ignorantia invicibili; esse peccatum in Spiritum sanctum; quod certe absurdissimum est.

Secunda est Richardi in libello de Spiritu blasphemia, peccatum in Spiritum sanctum dici irremissibile non ratione culpe, sed ratione poenæ; quia si homo Poenitentiam non agit de hoc peccato, nihil ei remittitur de poena damnationis; si vero Poenitentiam agit, nihil ei remittitur de poena temporalis, quæ ad Satisfactionem requiritur: alia vero peccata dicuntur remissibilia, quia semper remittitur aliquid de poena illis debita, ratione ignorantiae, vel infirmitatis, quæ peccata illa diminuunt.

Contra hanc solutionem est, primo, quod omnes alii Patres intelligunt, Dominum esse locutum de remissione culpe. Secundo, quia Dominus non dixit: Nihil de hoc peccato remittetur, sed absolute: Hoc peccatum non remittetur, ergo non loquitur de diminutione poenæ, sed de absoluta remissione totius peccati. Tertio, quia sine ratione asseritur, nihil poenæ relaxari peccantibus in Spiritum sanctum, si Poenitentiam egerint: nam si revera magno fervore aliquis talis convertatur, cur non poterit Deus et Ecclesia, ver partem aliquam poenæ temporalis relaxare?

Alia igitur solutio est aliorum, peccatum in Spiritum sanctum irremissibile dici, quia etiamsi remitti possit, si Poenitentia adsit, tamen qui ita peccant, ad veram Poenitentiam non perveniunt, quod justo judicio

(1) Tim. I. 13. — (2) Hebr. VI, 4; X, 26; I Joan. 16.

Deus eos deseruerit, et in reprobum sensum traditi sint.

Hæc sententia videtur esse Athanasii, Hilarii, Hieronymi, et Anselmi in caput Matthæi 12. videtur tamen temperanda, ut eam temperant Chrysostomus in cap. 12. Matth. et Ambrosius lib. II. de poenitentia cap. 4. Nam si simpliciter intelligamus, peccatum in Spiritum sanctum numquam remitti, sequeretur, eos omnes qui sciunt se impugnare cognitam veritatem, merito desperare debere de salute, quod absurdissimum esse videtur: sequeretur etiam, nos non debere pro talibus orare, sicut pro damnatis non oramus; cum tamen S. Stephanus oraverit pro lapidatoribus suis, quos in Spiritum sanctum peccare sciebat, ut habemus Actorum 7. Et beatus Augustinus lib. I. Retractat. cap. 19. «Nullo, inquit, quamvis pessimo in hac vita constituto, desperandum est; et pro eo non imprudenter oratur, de quo non desperatur.» S. Ambrosius quoque loco citato probat, peccatum in Spiritum sanctum per Poenitentiam posse remitti, quia populus Judæorum, qui dixerat de Christo: *In Beelzebub principe Cæmoniorum ejicit demonia*, postea ad prædicationem Beati Petri conversus legitur, Actorum 11.

Dicendum igitur, Scripturas et Patres dicere, peccatum in Spiritum sanctum non remitti, quia ordinariè et ut plurimum, non curatur: sicut de aliis peccatis Dominus ait: *Omnia peccata et blasphemie remittuntur*, non quia semper, et omnibus remittantur, sed quia ut plurimum et ordinariè remittuntur. Sunt autem duæ causæ cur ordinariè incurabile sit peccatum in Spiritum sanctum. Una, quia directe resistit, et repudiat gratiam Dei: quemadmodum si ægrotus unico medicamento curari posset, et illud admittere non vellet, recte diceretur morbus ejus incurabilis. Altera, quia cum sit peccatum ex malitia, non ex ignorantia vel infirmitate, nihil in se habet, unde vel modicum excusari possit, ac proinde nihil misericordiameretur: hinc enim Apostolus I Timoth. 1: *Misericordiam*, inquit, *consecutus sum, quia ignorans feci, in incredulitate* (1).

Ac ne mirum videatur, si peccatum irremissibile, dicamus irremissibile ordinariè, sed non absolute, considerentur alia similia loca. Matthæi XIX, Dominus ait, facilius esse, ut camelus intret per foramen acus, quam ut

dives ingreditur in regnum cælorum. Quo loco videtur plane divitiibus aditum ad salutem interclusisse: et tamen in eodem loco subjungit: *Quod impossibile est apud homines, apud Deum possibile est*. Et Hier. XIII. dicit Dominus: *Si mutare potest Æthiops pellem suam, et pardus varietates suas; et vos poteritis benefacere, cum didiceritis male* (2). Et tamen in toto eo libro hortatur eos Deus ut revertantur, et veniam pollicetur.

Ad secundum locum ex epist. ad Hebræos cap. 6. posset primo eodem modo responderi, impossibile esse ut qui semel sunt illuminati, et voluntariè postea peccant, ad Poenitentiam renoventur; non absolute, sed ut in plurimum. Sed melior solutio est, quod Apostolus hic solum loquitur de Poenitentia, quæ Baptismo præcedit: sic enim exponunt Chrysostomus, Ambrosius, et alii Patres. Et ipse Apostolus hoc insinuat illis verbis: *Qui semel sunt illuminati, id est, baptizati*: Nam apud veteres, illuminari est baptizari. Et illis: *Iterum renovari*. Renovatur enim proprie in Baptismo. Et illis: *Iterum crucifigentes Filium Dei*. Nam cum baptizatur, conformamur similitudini mortis Domini, ut dicitur ad Rom. 6. et sicut Christus tantum semel crucifixus est, ita et nos tantum semel baptizatur, et qui vellet iterum baptizari, iterum sibi Christum crucifigere.

Ad Tertium ex cap. ad Hebr. dico cum Chrysostomo, Ambrosio, et aliis: cum Apostolus dicit, non relinqui hostiam pro peccato, sensum esse, non esse expectandum alium Christum, qui pro nobis moriatur, vel ut ille, qui semel mortuus est, iterum moriturus: et consequenter non esse secundum Baptismum expectandum. Eadem enim est sententia hujus loci, et superioris.

Ad quartum ex epistola Joannis, Augustinus de correptione et gratia cap. 12. et Gregorius lib. VI. Moralium cap. 31. sive ultimo, dicunt, peccatum ad mortem, esse peccatum in quo homo perseverat usque ad mortem. Sed tunc non dixisset: *Si quis scit fratrem peccare*, sed: *Si quis scit peccasse non ad mortem*: non enim cognosci posset peccatum ad mortem, nisi post mortem ejus, qui illud commisit. Ambrosius lib. I. de Poenitentia cap. 9. dicit, Joannem non dixisse ut nemo oret pro iis, qui peccant peccata ad mortem, id est, gravissima peccata; sed solum ut non orent homines vulgares, et

(1) Tim. I, 13 — (2) Matt. XIX, 26; Hier. XIII, 23.

imperfecti, ad quos epistolam illam scribebat: gravissima enim peccata perfectis oratoribus indigent. Hieronymus lib. II. in Jo-
vinianum ultra medium, versus finem, tractans hunc locum, dicit nihil hic significari aliud, nisi pro peccato ad mortem difficulter orationem exaudiri. Et hic videtur verissimus esse hujus loci sensus; nam immediate antea dixerat Joannes: *Seimus quoniam audit nos, quidquid petiverimus ab eo.* Idcirco ne putemus hoc habere locum etiam in petitionibus quibuslibet, quas pro aliis offerimus; subdit: *Qui scit fratrem suum peccare non ad mortem, petat, et dabitur ei etc.* id est, cum fiducia petat, nam impetrabit. Si vero peccatum est a morte, id est, gravissimum ex genere illorum, quæ ordinari non remittuntur, sed puniuntur æterna morte: Non dico, ut roget quis, id est, non prohibeo quidem orare, sed non audeo polliceri, quod facile impetrabitur; ideo non dico ut roget quis, nimirum cum illa certa fiducia impetrandi, sæpe enim Deus in tali negotio preces Sanctorum non audit, juxta illud Hierem. VII: *Noli orare pro populo hoc, quia non exaudiam te (1).*

CAPUT XVII.

Contritionem imperfectam, sive attritionem ex timore pœnæ ortam, bonam atque utilem esse.

Decima sequitur questio: Utram Contritionem, sive Attritionem quæ oritur ex timore servili, sit bona: siquidem Martinus Lutherus (ut ostendimus ex multis ejus testimoniis in lib. I. cap. 6.) initio defectiois suæ aperte dicebat, Contritionem ex timore servili ortam, facere hominem hypocritam, et magis peccatorem. Et quamvis Lutherani postea ab ea sententia recesserint, et jam communiter doceant, timorem pœnæ utilem esse, atque inde Penitentiam inchoari, ut perspicuum est ex Kemnitho in 2. par. Examin. pag. 954. et ex Calvino lib. III. Institut. cap. 3. §. 7. tamen operæ pretium esse duximus, Lutheri sententiam a Leone X. primum in Bulla contra articulos Lutheranos, deinde a Con-

(1) Hier. VII, 46. — (2) Matth. X, 28; 1 Petr. III, 14; Isai. LI, 42.

cilio Œcumenico Tridentino sess. 14. can. 5. damnatam, testimoniis Scripturarum, veterum traditione, et rationibus confutare.

Sed antequam ad argumenta veniamus, exponendum erit paucis, de quo timore pœnæ potissimum controversia sit; possumus enim doctrinæ causa quatuor timores distinguere, qui omnes pœnam, non culpam respiciant.

Primus est timor naturalis, qui passio quædam est partis inferioris; et de hoc timore nulla controversia est, tum quod hic timor non se extendat ad pœnas æternas, quæ sola fide comprehenduntur, tum etiam quod neque sit bonus, neque malus, nec solum in hominibus, sed etiam in pecudibus reperitur. Errat enim Rupertus Abbas lib. IX. de operibus Spiritus sancti cap. 3. ubi duos timores malos a duobus bonis distinguens, priorem malum esse dicit eum, qui in quatuor præcipuis animæ passionibus numeratur, quæ sunt, timor, cupiditas, dolor, et gaudium; posteriorem esse vult eum, qui nascitur ex fide, sed hominem non corrigit, qualis fuit in Felice præside Judææ, qui disputante Paulo Actor. XXIV. de judicio futuro, valde perterritus est, sed inde non evasit melior. At passionis illæ animæ non recte dicuntur malæ, cum moraliter nec bonæ, nec malæ vocari possint, quippe quas non habemus in potestate; naturaliter autem bonæ sint, et a Deo ad multa commoda nobis ingente, ut S. Basilius demonstrat in orat. contra irascentes. Timor autem ille qui ex fide oritur, non ideo malus dici debet, quia hominem non corrigit, alioqui ipsa etiam fides dici posset mala, quando hominem non corrigit; sed vitium illud non fidei, vel timoris, sed hominis est, qui fidei ac timoris ductum non sequitur.

Alter timor est is, quem Theologi mundanum appellare solent; cum videlicet quis ita pœnas a rebus creatis infligendas metuat; ut propterea in creatorem peccare non metuat; qualis timor in Petro fuit, cum Christum negavit. Neque de hoc timore ulla questio esse potest: is enim timor consensu omnium malus est, et ab ipso Christo damnatus, Matth. X. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus.* Et ab Apostolo Petro, 1 Petr. III: *Timorem eorum ne timueritis. Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris.* Et ab Isai. cap. LI: *Quis tu, ut timeas ab homine mortali, et a filio hominis, qui quasi fennum, ita arescet (2)?* Hunc eundem timorem S. Basilius in expli-

catione Psalm. XXXIII. hostilem appellat, ac sobolem incredulitatis esse dicit; et de eodem disputat S. Augustinus serm. 18. de verbis Apostoli.

Tertius est timor pœnæ, quem Deus ipse peccatoribus comminatur, sed cum timore offensionis divinæ ita conjunctus, ut licet homo vehementer pœnam timeat, magis tamen offensionem Dei, quam pœnam illam timeat. Atque hic timor servilis dici solet secundum substantiam, sed absque servilitate, et ordinatus, ac bonus est; neque de eo questio esse posse videtur, ac ne ipse quidem Lutherus, ut existimo, timorem istum reprehendisset. Nam et Dominus hortatur sanctos Martyres Matth. 10. ut timeant eum, qui potest animam et corpus perdere in gehennam: et sancti Patres hunc timorem passim laudant, et in ipsis etiam justis hominibus locum habere dicunt. S. Basilius orat. in Psalm. 33. docet peccatorum tentationes repellendas a viris justis timore futuri Judicii. Et oratione in principium Proverbiorum, dicit homines justos hoc timore impediri ne peccent, non secus ac impediuntur clavis, qui cruci affixi sunt, ne se commoveant, juxta illud Ps. 118: *Confige timore tuo carnes meas: a judicis enim tuis timui (1).* S. Joannes Chrysostomus homil. 15. ad populum Antiochenum, scribit, metum gehennæ esse in anima hominis justi quasi militem fortem et armatum, qui fures et latrones, et omnes hostes procul arceat a domo. S. Ambrosius in Psalm. 118. serm. 21. scribit, sanctos Martyres in agone martyrii constitutos, timore gehennæ ante oculos mentis proposita, vincere solitos earum pœnarum timorem, qui a persecutoribus et carnificibus ingerebatur. S. Hieronymus in epist. ad Eustochium de servanda virginitate, scribit se metu gehennæ solitudinem, et genus vitæ durissimum elegisse. S. Augustinus in libro de gratia et libero arbitrio cap. 18. scribit, sanctis viris timorem illum a Deo donari, de quo Dominus ait: *Timeate eum, qui potest animam et corpus perdere in gehennam.* Et libro de sancta virginitate cap. 38. aperte docet, hunc timorem a charitate nequaquam excludi. Denique sanctus Gregorius hom. 26. in Evangelia, omneshortatur, ut futurum Judicium timeant antequam veniat, ne postea

cum appropinquare cœperit, timere debeant. Quartus timor est proprie servilis, quo videlicet ita peccator Deum punientem timet, ut solius pœnæ fugiende causa a peccatis perpetrandis caveat, et de perpetratis doleat: quem timorem ita explicat S. Augustinus conc. 25 in Psalm. 118. « Timor, quo non amatur justitia, sed timeatur pœna, servilis est, quia carnalis est, et ideo non crucifigit carnem. Vivit enim peccandi voluntas, quæ tunc apparet in opere, quando speratur impunitas; cum vero pœna creditur secutura latenter vivit, vivit tamen; mallet enim licere, et dolet non licere, quod lex vetat, quia non spiritualiter delectatur ejus bono, sed carnaliter malum metui, quod minatur. »

De hoc igitur timore tota controversia est, hunc enim Lutherus damnavat, ut qui faceret homines hypocritas, magisque peccatores; et hunc eundem Tridentina Synodus sess. 14. cap. 4. bonum atque utilem esse, et a Deo excitari docet. Quæ sententia probatur primo ex verbis illis Davidis, Psalm. 110. et Salomonis, Proverb. 1: *Initium sapientie timor Domini,* et Eccles. cap. 1: *Timor Domini expellit peccatum, nam qui sine timore est non poterit justificari.* Et cap. 25: *Timor Domini initium dilectionis ejus (2).* Hæc dicuntur de timore qui est in peccatoribus, et qui dilectionem præcedit: in peccatoribus autem et ante dilectionem, timor filialis esse non potest, sed tantum servilis.

Item Isaiæ 26. secundum versionem LXX: *A timore tuo concepimus, et peperimus Spiritum salutis.* Hierem. 3. *Me ergo non timebitis, et a facie mea non dolebitis, dicit Dominus?* Malach. 1: *Filius honorat patrem et servus dominum: si ego pater, ubi est honor meus? si dominus, ubi timor meus (3)?* Quo loco Dominus exigit timorem a servis, qui eum ut patrem amare non noverant.

Illud etiam Domini, Matth. 10: *Timeate eum qui potest corpus et animam perdere in gehennam (4):* etiamsi ad justos pertineat, qui timore isto juvantur, ne peccent, tamen dubitari non potest, quin etiam ad injustos referri debeat, qui timore eodem juvantur, ut ad Penitentiam veniant.

Præterea Scripturæ passim terrorem incutantem peccatoribus, nec sanæ ad alium finem, nisi ut timorem concipiant, et ex eo timore

(1) Psalm. CXVIII, 420. — (2) Psalm. CX, 10; Prov. I, 7; Ecclesiast. I, 27; Eccles. XXV, 46. — (3) Hier. V, 22; Malach. I, 60. — (4) Matth. X, 28.

Pœnitentiam meditentur. Deuteron. 32. *Ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni novissima.* Psalm. 7: *Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit, arcum suum tendit, et paravit illum, et in eo paravit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit.* Isaïæ 33: *Quis poterit habitare de vobis cum igne decorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* Jonas cap. 3. illa comminatione Ninivitas convertit: *Adhuc quadraginta et Ninive subvertetur.* Math. 3. Joannes Baptista ex timore pœnæ ad Pœnitentiam homines adducere satagebat: *Genimina viperarum, quis vobis demonstravit fugere a ventura ira?* Et rursus: *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum excindetur, et in ignem mittetur* (1). Et Christus ipse Matth. 5, 13, 24, et 25. Marc. 9. Luc. 12. et alibi sæpissime, ignem gehennæ, stridorem dentium, tenebras exteriores, vermem non morientem, et flammam inextinguibiles minabatur.

Denique eadem Scripturæ timorem istum a Deo inspirari tam aperte docent, ut nimis magna temeritas videri debeat, si quis eum adhuc damnare voluerit. Roman. 8: *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum etc* (2), quo loco Beatus Paulus docet, in Testamento veteri datum a Deo spiritume servitutis, quo timeretur, quemadmodum in Testamento novo dedit spiritum adoptionis, quo diligeretur. Isaïæ 63: *Quare nos errare fecisti de via tua? indignasti cor nostrum ne timeremus te* (3)? Ubi lamentatur Propheta, quod Hebræi caruerint dono timoris, quo converti ad Dominum potuissent. Nam (ut recte docet sanctus Augustinus in epist. 105, ad Sixtum) non indurat Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo misericordiam.

Accedat nunc traditio veteris Ecclesie. Tertullianus in lib. de Penitentia: « Si de Exomologesi, inquit, retractas, gehennam in corde considera, quam tibi Exomologesi extinguit: et pœnæ magnitudinem prius imaginare, ut de remedii adeptione non dubites. » Idem lib. II. in Marcionem, timorem Judicii bonum, et salutarem esse demonstrat.

Clemens Alexandrinus lib. II. Stromatum, ante medium: « Fides, inquit, est prima ad salutem inclinatio, post quam timor, et spes,

et Penitentia. » Et infra: « Qui timorem damnant, si legem etiam insectantur: quod si legem, clarum est quod et eum qui legem tulit. »

S. Cyprianus in serm. de lapsis, cum ad timorem lapsos hortaretur: « Deus, inquit, quantum pietate patris indulgens semper et bonus est, tantum iudicis maiestate timidus est. »

S. Basilius orat in Psal. 33: « Timor, inquit, salutaris, qui ad sanctitatem deducit, et animæ divinitus insitus est, qualis existat, si cupis audire, attende: quando forte te ad aliquod peccatum videris paratum, illud horribile mandatum, et Christi iudicium cogita. » Vide eundem oratione in principium Proverbiorum.

S. Pacianus in Parænesi ad Penitentiam fere extrema: « Time, inquit, dilectissimi iusta iudicia, omittit errorem, damnate delicias: properat jam tempus extremum: Tartarus et Gehenna laxatos impiis sinus pandunt post animarum tempesta supplicia, redi-vis quoque corporis pena servatur etc.

S. Ambrosius in libello ad virginem corruptam cap. 8: « Penitentia, inquit, non verbis agenda est, sed et actu. Hæc autem sic agitur, si tibi ante oculos pœnæ de qua gloria rueris, et de quo libro vite nomen tuum deletum sit, et si te jam credas prope ipsas positam tenebras exteriores. »

S. Hieronymus in commentario ad caput primum Malachiæ: « Vult, inquit, Deus ut primum ejus filii simus, et bonum voluntate faciamus: si hoc consequi nolumus; ut saltem nos servos habeat, a malis per suppliciorum formidinem recedamus, ut de timore servorum ad gratiam filiorum transeamus. » Et in caput secundum Micheæ: « Ut qui pudore, inquit, vel verecundia non tenentur, agant Penitentiam saltem comminatione per-narum. »

S. Joannes Chrysostomus in I libro de compunctione cordis, extremo: « Hoc solum est, quod exposcit a nobis, ut semper recordemur mala nostra, et ad animum revocemus, et conscientiam gestorum nostrorum habeamus ante oculos, ut pro his supplicemus Deo, ut gehennam ponamus in conspectibus nostris, et Angelos, qui in die Judicii ubique discurrunt, et congregant de omni orbe terrarum eos, qui tradendi sunt in Gehennam

(1) Deut. XXXII, 22; Psalm. VII, 13, 14; Isaï. XXXIII, 44; Jonas III, 4; Matth. III, 7; id. III, 40. — (2) Rom. VIII, 15. — (3) Isaï. LXIII, 17.

gnis ac supplicii tradenti etc. » Vide etiam hom. 13. ad populum Antiochenum.

S. Augustinus in Psalm. 127. in illud: *Beati omnes, qui timeant Dominum*: « Ille, inquit, timor nondum castus, præsentiam Domini et pœnæ timet, timore facit quidquid boni facit, non timore amittendi bonum illud, sed timore patiendi illud malum: non timet ne perdat amplexus pulcherrimi sponsi, sed timet ne mittatur in gehennam. Bonus est et iste timor, utilis est. » Et tract. 9. in epist. Joannis: « Stimulat, inquit, timor, sed noli timere, intrat charitas, quæ sanat quod vulnerat timor; timor Dei sic vulnerat, quomodo medici feramentum putredinem tollit; opus est ergo ut intret timor primo, per quem veniat charitas: timor medicamentum, charitas sanitas. »

Joannes Cassianus lib. IV. de institutis renuntiantium cap. XXXIX: « Principium, inquit, nostræ salutis, ejusdemque custodia, sicut dixi, timor Domini est: per hunc enim, et initium conversionis, et vitiorum purgatio, et virtutum custodia his qui imbuuntur ad viam perfectionis acquiruntur. » Vide etiam eundem collat. III. cap. IV. et collat. XI. cap. VI.

S. Gregorius hom. 34. in Evangel.: « Prava mens, inquit, si non prius per timorem evertitur, ab assuetis vitiis non emundatur. »

S. Bernardus in serm. de S. Maria Magdalena, quasi prævidisset Lutherum soli fidei omnia tribuentem: « Fallitur, inquit, qui sic osculatur misericordie pedem, ut pedem Judicii non attendat; qui totum de misericordie pede præsumit, hoc solum ad salutem sufficere credens, quod credit. » Et in lib. de præcepto et dispensatione: « Bonus quidem, inquit, obedientie gradus est, juxta Magistri nostri sententiam: sive propter metum gehennæ, sive propter professionem sanctam quam professus est, quisquis obediat: melior tamen, cum ex Dei amore obediatur. »

Accedat denique etiam ratio: nam consentaneum est naturæ, ac rationi, timere malum quod accidere potest, ac præsertim malum summum, et sempiternum, qualis est cruciatus gehennæ. Deinde, timoris hujus effectus optimus est: aut enim coeret voluntatem a peccando, aut saltem impedit opus: non potest autem arbor mala bonos fructus facere.

Postremo, non solum Deus causa est hujus timoris, sed etiam probabile est, hunc eundem timorem inter illa præclara septem dona sancti Spiritus numerari, ut ex Scholasticis docuerunt Alexander in 3. par. summæ Theologicæ quasi 76. m. 2. et S. Bonaventura in 2. Sent. dist. 34. par. 2. art. 1. quæst. 1. et ex antiquis Doctoribus S. Augustinus, et S. Gregorius, duæ columnæ Ecclesie.

S. Augustinus tract. 9. in epist. Joannis, docet timorem servilem esse, de quo loquitur Salomon cum ait Proverb. 1: *Initium sapientiæ timor Domini* (1); quod etiam docent S. Basilius, oratione in principium Proverbiorum, Beda in 1. cap. Proverb. Bernardus homil. 23. in Cantic. et epist. 9. ad Episcopum Coloniensem, et Magister cum Theologis Scholasticis in 3. sent. dist. 34. Rursus idem Augustinus lib. 1. de serm. Domini in monte cap. 9. de Gregorius hom. 19. in Ezechielem, scribunt de eodem timore locutum esse Salomonem, qui ait: *Initium sapientiæ timor Domini*: et Isaïam cap. 11. qui ultimo loco inter dona sancti Spiritus posuit Spiritum timoris Domini. Igitur ex sententia Gregorii, et Augustini, inter septem dona Spiritus sancti timor servilis locum suum habet. Adde, quod Gregorius loco citato disertis verbis tradit, Spiritum timoris Domini, de quo loquitur Isaïas, esse timorem pœnæ, qui minuitur crescente charitate. Et Augustinus in libro de gratia et libero arbitrio cap. 18. docet Spiritum timoris Domini, quem inter dona Spiritus sancti posuit Isaïas, non esse timorem illum, quo Petrus Christum negavit, sed illum, de quo Dominus ait: *Time, inquit, qui potest corpus et animam perdere in gehennam* (2). Qui quidem timor servilis est, saltem secundum substantiam.

Neque his repugnat, quod in Christo fuerint omnia dona Spiritus sancti, in quo tamen timor servilis non fuit. Nam neque timor ille castus fuit in Christo, quo timeamus, ne forte Deum offendamus: sciebat enim ille se impæccabilem esse; et tamen quis affirmare audeat, timorem illum castum inter dona Spiritus sancti non esse numerandum? Igitur Propheta Isaïas, per Spiritum timoris Domini, intellexit timorem Domini in universum, ut comprehendit servilem et filialem: Christus autem repletus fuit spiritu timoris Domini, non secundum omnes species timoris, sed solum secundum speciem timoris filialis, qua-

(1) Prov. I, 7. — (2) Matth. X, 28.

tenus respicit reverentiam Patris, qui solus in ipso esse potuit.

CAPUT XVIII.

Solvuntur objectiones.

Martinus Lutherus in sermone de Pœnitentia, et in assertione articuli sexti, adversus ea, quæ jam explicata et constituta sunt, pauca quædam objicit argumenta, quæ licet jam olim a viris doctissimis Joanne Roffensi, et Ruaro Tappero dissoluta fuerint, nihil tamen oberit, si etiam a nobis brevissime dissolvantur.

Primo igitur objicit, Contritionem ex timore præcepti et minarum, extortam, ac violentam esse, et angere peccatum, non minuire. Nam remoto præcepto et minis, qui antea ex timore dicebant sibi displicere peccatum, jam dicerent placere, et eo magis peccant, et peccatis suis afficiuntur, quo magis coguntur: non autem volunt illa odisse; siquidem lex et cognitio peccati, magis abundare facit peccatum, ut ait Apostolus ad Rom. 5.

Respondeo: dubitari non potest, quin dolor de peccato ex solo timore legis et pœnarum profectus, non sit ita liber ac voluntarius ut est ille, qui oritur ex amore justitiæ, et Dei, simpliciter tamen liber, et voluntarius est etiam ipse; cum ex deliberato consilio, et electione nascatur et possit homo, ut etiam ipse reipsa multi faciunt, malle peccando presentis jucunditate frui, quam non peccando futuras pœnas evadere. Sed etiamsi dolor iste aliquo modo extortus dici queat, non ideo tamen est malus, neque peccatum auget, sed bonus est, et a peccato retrahit, alioqui lex ipsa, quæ timorem inculcit, esset mala; et Deus, qui timorem illum inspirat, mali auctor esset. Quod autem nitamur in velitum, et inde peccatum; abundet ex cognitione legis et timore pœnarum; non oritur ex lege, vel timore, sed ex corrupta hominis voluntate, quæ ex bono accipit occasionem mali. Quocirca B. Paulus aperte scribit, non a lege occasionem dari, sed ex lege occasionem accipi: *Quid ergo, inquit ad Rom. 7, dicemus? lex peccatum est? absit: sed peccatum non cognovi nisi per legem, nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex dice-*

(1) Rom. VII, et 7 et seqq.

ret: Non concupisces. Occasione autem accepta peccatum per mandatum operatum est in me, omnem concupiscentiam. Et infra: Peccatum occasione accepta, per mandatum seduxit me et per illud occidit: itaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum (1). Quod idem de timore dici potest, esse videlicet enim sanctum, et bonum, cum ex se retrahat a peccando, licet interdum corrupta hominis voluntas eo magis concupiscat, quo magis ab opere coercetur.

Sed sciendum est præterea, duos quasi gradus distingui posse in timore servili. Primus est, quando impedit opus peccati externum, sed non voluntatem: et hic timor est bonus, et bonæ rei causa, quia bonum est impediti opus externum; sed quia conjunctus est cum mala voluntate, non gignit Contritionem neque Attritionem. Secundus est, quando non solum opus externum peccati, sed etiam voluntatem peccati coercet: sæpe enim homines etiamsi nondum toto corde Deum diligant, tamen consideratis malis effectibus peccati, et suppliciis æternis, ad quæ insos perducit, simpliciter odium contra peccatum concipiunt, et serio objiciunt peccandi voluntatem. Et hic timor est melior, neque ex eo ullo modo crescit peccandi voluntas; et de eo loquuntur Theologi, cum dicunt, Attritionem ex timore conceptam, dispositionem esse ad justificationem, et Sacramento accedente, revera justificare, ut perspicuum est ex Concilio Tridentino, sess. 14. cap. 4, ubi legimus, attritionem disponere ad justificationem, si voluntatem peccandi excludat.

Secundo objicit idem Lutherus in eodem serm. de Pœnitentia, neminem posse perfecte odisse aliquid, cujus contrarium non prius dilexerit, cum amor sit prior odio, et odium ex amore naturaliter fluat; proinde non esse verum odium peccatorum, quod ex timore pœnarum oritur, sed illud solum, quod nascitur ex amore justitiæ: atque ideo peccatores hortatur, ut si veram Pœnitentiam concipere volunt, non attendant ad peccati fedditatem, sed ad speciem, et pulchritudinem virtutis.

Respondeo: si admitteremus, quod Lutherus assumit, nihil aliud inde efficeretur, nisi dolorem de peccatis ob timorem pœnæ non esse perfectum odium peccatorum, quod quidem nos minime negamus: fatemur enim

perfectum odium peccati esse illud, quod ex amore Dei, justitiæque procedit, et ideo dolorem, sive odium ex timore pœnæ conceptum, non Contritionem, sed Attritionem nominamus. Veruntamen principium illud Lutheri, non posse videlicet aliquid vere perfecteque odio haberi, cujus contrarium prius non diligatur, non habet locum nisi in iis rebus, quæ propter se odio habentur: nam si quid alterius rei gratia odio habeatur, vere ac perfecte odio haberi poterit, si res illa diligatur, cujus causa istud odio habeatur. Hoc modo sæpe cibum suavem detestamur, non quod ejus contrarium, id est, cibum insuavem diligamus, sed quia diligimus sanitatem, cui cibum ille suavis creditur obfuturus: sic igitur peccata verissimo, vehementissimoque odio prosequi possumus, etiamsi contrarias illi virtutes minime diligamus, quia diligimus felicitatem, a qua peccando nos excludi, atque exidere persuasi sumus. Porro, cohortatio illa Lutheri, ut Pœnitentiam acturus, non in ea damna que gignit peccatum, sed in speciem virtutis oculos mentis intendat, prorsus intempestiva est. Qui enim sordibus peccatorum assuetus est, non movetur ad speciem virtutis; neque fieri potest, ut avaro liberalitas, luxurioso castitas, superbo humilitas repente placere incipiat, nisi Deus singulari miraculo in momento hominem aliquem divinitus illustrare, et immutare voluerit. At supplicia, quæ Deus peccatoribus comminatur, facile possunt cujuslibet hominis, quamvis impii et nefarii animum permovere: et idcirco ordinarie divina providentia a timore pœnarum incipere solet, cum peccatorem ad Pœnitentiam ducit. Vere enim a Davide, et Salomone scriptum est: *Initium sapientiæ timor Domini.* Et Augustinus tract. 9. in epist. Joannis, vere dixit: « Si nullus est timor, non est qua intret charitas. Sicut videmus per setam introduci linum, quando aliquid suitur, seta prius intrat; sed nisi seta exeat, non succedit linum: sic timor primo occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideo intravit, ut introduceretur charitas.

Tertio, idem Lutherus in assertione art. 6. multa dicit ut probet, Contritionem ex timore pœnarum conceptam, esse hypocrisim quamdam, et homines hypocritas facere: sed summa ratiocinationis hæc est. Quod non sit ex corde ac sincere, simulatum et hypocriticum

est, juxta illud Matth. 15: *Cor eorum long, est a me* (1); rursus quod non fit ex charitate, non fit ex corde, et nihil, vanum, et falsum, est, I Corinth. 13. Igitur quod non sit ex charitate, simulatum et hypocriticum est. At Contritio ex timore concepta, non oritur ex charitate; ergo simulata et hypocritica est.

Respondeo: prima propositio verissima est, at secunda falsissima. Quod enim non fit ex charitate, non est quidem meritorium vitæ æternæ, quam Deus promisit diligentiibus se, Jacob 4. Tamen verum, sincerum, et utile esse potest. Qui enim orat pro remissione peccatorum, et charitate accipienda, non frustra laborat, etiamsi ex charitate, quam nondum habet, id facere nequeat: et qui peccatum odit, quia ad interitum sempiternum ducit, vere, ac serio peccatum odit, sicut vere, ac serio interitum sempiternum timet: et qui peccata sua elemosynis redimebat, juxta concilium Danielis, vel ad Jonæ prædicationem, urbis eversionem metuentes, jejuni ac cilicio se affligebant, nequaquam hypocritæ erant. Neque Apostolus Paulus I Corinth. 13. scripsit, id quod fit sine charitate, nihil, vanum, et falsum esse; aut fidem, linguas, prophetiam, scientiam, miracula, sine charitate nihil esse, aut vana, et falsa esse: sed hominem, qui illa omnia sine charitate habet, nihil esse, quia non est amicus Dei, neque illa omnia, si charitas absit, beatum illum unquam facient.

Quarto objicit idem Lutherus in epistola ad Vicarium ordinis sui, Pœnitentiam nihil amarum, aut asperum, sed rem dulcem, et suavem sonare: timor autem pœnam habet, ut scribit S. Joannes.

Respondeo. id nimirum Lutherani audire cupiunt, Pœnitentiam agi suaviter dormiendo, ac potando: quibus aptissime convenit quod scribit Tertullianus in lib. de Pœnitentia, cum ait: « Num ergo in cocchio, et tyrio pro delictis supplicare nos concedet? cedo acium crinibus distinguendis, et pulverem dentibus elimandis, et hisuleum aliquid ferri vel æris, unguibus repastinandis: si quid ficti nitoris, si quid coacti ruboris, in labia, aut genas urgeat. Præterea exquirilo balneas lætiores, hortulani maritimive recessus; adjecto ad sumptum, conquirito altitium enormentem saginam, defecato senectutem vini. Cum quis interrogarit, cur animæ largiaris? Deli-

(1) Matth. XV, 8.

qui (dicit) in Deum, et periclitor in æternum perire. » Hæc ille. Non sic Petrus, qui flevit amare; non sic publicanus, qui præ confusione non audebat oculos ad cælum levare, et cum dolore pectus suam percutiebat: non sic mulier illa peccatrix, quæ, ut sanctus loquitur Gregorius hom. 33, tanto dolore ardebat, ut etiam inter epulas flere non erubesceret. Denique longissime abest Pœnitentia ista Lutheri, tota suavis et blanda, ab illis præceptis, qui jubet affligere animos, scindere corda, luctum facere quasi unigeniti.

Quinto posset objici, quod timor servilis inordinatus videatur, ac per hoc etiam malus, cum magis pœnam, quam culpam timeat.

Respondeo: argumentum tecte probat, eos, qui timorem servilem habent, inordinatos ac malos esse, non tamen ipsum timorem inordinatum esse, vel malum. Nam timor servilis non dicitur servilis ab aliqua forma servilitatis sibi intrinseca et essentiali, sed a forma servilitatis extrinseca sibi, intrinseca autem subjecto suo. Dicitur enim timor servilis, quia reperitur in servis, quasi diceretur timor servorum: quomodo fides informis est fides hominum peccatorum, sed ipsa non est peccatum, quia informis est conjuncta cum fide; sed non est illi intrinseca. Itaque qui serviliter timet, malus est, quia plura facit pœnam, quam culpam, sed timor ipse non est malus, sed bonus: quia non ideo ille est malus, quia vehementer timet pœnam, sed quia non vehementius timet culpam; quod autem non vehementius culpam timeat, non oritur ex timore pœnæ, sed ex defectu charitatis. Gregorius in 1. cap. Cant.: « Recti, inquit, diligunt te, non recti adhuc timent te. »

Dices: si hæc ita se habent, cur non potest etiam timor mundanus bonus et sanctus nominari, licet mali sint qui illum habent? Quod enim peccat qui timore mortis Christum negat, non videtur adscribendum timori, mors enim jure timeatur, sed defectui charitatis. Respondeo: maximum est discrimen inter timorem servilem, et timorem mundanum: timor enim servilis, timor Dei est; timor mundanus, timor creaturarum.

Ex hoc autem discrimine duo alia oriuntur. Alterum est, quod timor servilis, licet cum peccato conjunctus sit, tamen non est peccati causa: neque enim fieri potest, ut quis ideo Deum offendat, quia Deum timet, sed contra potius a peccando se abstinat, quia Deum timet; et hujus boni effectus non nisi

bona causa esse potest. Timor autem mundanus non solum cum peccato conjunctus est, sed est etiam peccati ipsius causa, propterea enim timidus Deum offendit, quia nimis timet creaturam, et ex eo timore peccatum eligit, tamquam medium ad fugiendum malum temporale quod timet; et hujus mali fructus non nisi mala arbor causa esse potest.

Alterum est discrimen, quod timor servilis non potest esse nimis intensive: nemo enim Deum iratum, aut sempiternum exitium nimis timere potest; quin etiam nemo tantum in hoc mundo timet gehennam, quantum timeret si eam bene perspectam haberet. Potest quidem gehenna nimis timeri appetitive, ut si quis, data optione, mallet gehennam fugere, quam peccatum, sed iste excessus non oritur ex vitio timoris, quasi ille in se sit nimis, et proinde sit causa male estimationis, sed ex defectu charitatis. Itaque qui plus timet pœnam gehennæ, quam culpam, non ideo peccat, quia nimium timet pœnam gehennæ, sed quia defectu charitatis non tantum culpam timet, quantum deberet. At mundanus timor, quia timor est mali creati, finiti, ac temporalis, facile potest esse nimis non solum appetitive, sed etiam intensive: et plerumque ideo nimis est appetitive, quia nimis est intensive, et tunc proprie dicitur timor mundanus. Quare mundanus timor in se, atque intrinsece, inordinatus et malus est.

Ultimo posset objici, peccare eos qui Deum diligunt propter aliud: proinde peccare etiam eos, qui Deum timent propter aliud, id est, ad fugiendas pœnas.

Sed facilis responsio est. Nam quia objectum amoris est bonum, et timoris malum; et Deus in se bonus est, vel potius summum atque infinitum bonum; non autem est in se malus, sed solum in effectis, quibus juste peccatores affligit: ideo propter se diligendus est, timendus autem propter aliud. Atque hæc de tota hac disputatione sint satis.

Una quidem adhuc questio tractari potuisset. An videlicet attritio, sive imperfecta Conitio, quam certum est sine Sacramento non sufficere ad justificationem; sufficiat cum Sacramento, ita ut penitentis ex attrito virtute Absolutionis fiat contritus, et justificetur. Lutherus enim id aliquando negavit, ut perspicuum est ex ejus responsione ad dialogum Sylvestri Prieratis, ubi de conclusione sexta

loquens: Error est, inquit, quod attritus fiat contritus virtute Clavium. » Caterum discipuli ejus, qui Conitorem in terroribus constituent, et soli fidei ex verbo Absolutionis conceptæ, quæ terrores illos consequi-

tur justificationem adscribunt, nullo modo negare possunt, quin attritio, et sola non sufficiat, et cum Absolutione sufficiat: ut in Concilio Trident. sess. 14. cap. 4. declaratum est.